

Mezinárodní vztahy a jejich význam pro českou odbornou komunitu

Mezinárodní vztahy and its Importance for the Czech Academic
Community

VÍT BENEŠ	Metropolitan University Prague, Czech Republic
E-MAIL	vit.benes@mup.cz
ORCID	https://orcid.org/0000-0003-2057-4303
DOI	https://doi.org/10.32422/mv-cjir.503

V tomto příspěvku krátce shrnu vývoj publikační strategie časopisu *Mezinárodní vztahy* (dále MV), s důrazem na význam, jaký v této strategii hrál jazyk, ve kterém časopis dlouhou dobu vycházel. Vycházím z premisy, že rozhodnutí o vydávání časopisu v češtině souvisí s jeho identitou jakožto komunitního časopisu. Pod pojmem komunitní časopis mám na mysli časopis nesloužící pouze jako platforma pro publikování výsledků výzkumu jednotlivých badatelů a badatelek, ale spoluutvářející a formující českou odbornou komunitu jako takovou. Pro úplnost podotýkám, že tento příspěvek je subjektivní reflexí člověka, který působil v redakci časopisu v době, kdy vycházel výlučně v českém (a slovenském) jazyce – od roku 2005 jako asistent/zástupce šéfredaktorky (šéfredaktora) a mezi lety 2009–2018 jako šéfredaktor časopisu MV.

HISTORICKÝ KONTEXT

Časopis MV vznikl v roce 1966 s cílem poskytnout badatelům zabývajícím se složitou tematikou mezinárodních vztahů platformu „*k publikování výsledků své badatelské činnosti i k výměně názorů na jednotlivé problémy i metodickou stránku výzkumu mezinárodních vztahů*“ (REDAKCE 1966). V období společenského uvolňování v druhé polovině šedesátých let se časopis profiloval jako akademická platforma. Přestože vycházel v češtině, příspěvky publikované v té době na stránkách MV do určité míry reflektovaly stav disciplíny mimo úzce vymezenou československou odbornou komunitu. Probíhající studená válka nutila tehdejší autory nejenom zkoumat zahraniční a bezpečnostní politiku západních mocností, ale také studovat odbornou literaturu západní provenience. Debaty, které se v té době vedly v západní disciplíně mezinárodních vztahů (např. tzv. druhá velká debata mezi historizujícím a behaviorálním přístupem k jejich zkoumání) se promítala i do diskusí na stránkách mladých MV.

Normalizace rozvoj časopisu přerušila a z MV se stává hlásná trouba propagandy tehdejšího režimu. Ke svému původnímu akademickému zaměření se časopis vrací až po sametové revoluci. Nicméně přechod na standardy běžné v západních časopisech nebyl automatický a okamžitý. Charakter odborného časopisu mu vrátila až nová redakce pod vedením Otty Picka, přičemž první číslo MV pod novým šéfredaktorem vychází v roce 1992. Redakce v té době řešila stejný problém, který o několik desítek let později vedl k přechodu na angličtinu a k ukončení vydávání časopisu

v češtině, tedy jakým způsobem mohou MV zprostředkovávat komunikaci mezi českou odbornou komunitou a mezinárodní, převážně anglickojazyčnou odbornou komunitou.

Slovy tehdejšího předsedy redakční rady profesora Picka, první výzvou bylo překonání „neblahé situace“, kdy „*česká a slovenská veřejnost byla dlouhá léta odrážena od politického, hospodářského a politologického vývoje ve světě*“ (PICK 1992). Tehdejší redakce se snažila tuto výzvu překonat důrazem na „vysokou vědeckou úroveň jednotlivých příspěvků“, která by ovšem neměla být na úkor srozumitelnosti. Prostor na stránkách MV dostávají jednak ti čeští a slovenští odborníci, kteří byli obeznámeni s vývojem světové politologie a mezinárodních vztahů, ale i autoři zahraniční. V devadesátých letech časopis běžně publikoval české překlady textů od německých, britských, amerických, ale i francouzských a dalších akademiků, diplomatů a politiků. Připomínám, že v té době o publikaci rozhodovala pouze redakce (nikoliv anonymní recenzenti), jež tak měla zcela volnou ruku při oslovování zahraničních autorů a výběru článků k publikaci. Do češtiny se překládaly příspěvky zahraničních odborníků na konferencích, ale také články již dříve publikované v zahraničních recenzovaných časopisech, ale i komentáře a projevy diplomatů a politiků.

Ještě dlouhá léta po rozpadu Československa mohli autoři publikovat své články ve slovenštině s veškerým servisem včetně jazykových korektur.¹ Důvod byl trojí. Prvním důvodem byla snaha poskytnout slovenským kolegům platformu pro publikování jejich výzkumu v době autoritářského mečiarismu. Druhý důvod byl pragmatický. Rukopisů ve slovenštině bylo málo, ale i tak představovaly další potenciální zdroj textů pro časopis potýkající se s dlouhodobým nedostatkem kvalitních rukopisů. Třetí důvod byl nostalgický – časopis vznikl v roce 1966 a publikováním ve slovenštině si zachovával část své československé identity.

Druhou výzvou, před kterou tehdejší redakce stála, bylo hledání cesty, jak umožnit slovenským a českým kolegům „*oslovení světové veřejnosti*“ (PICK 1992). Řešením mělo být podle prof. Picka anglické vydání časopisu, přičemž se plánovalo, že „*Mezinárodní vztahy budou vycházet s českými a slovenskými příspěvky čtyřikrát a v anglickém vydání dvakrát ročně*“ (IBID.).² V roce 1993 začaly anglické články skutečně vycházet, ovšem nikoliv v podobě anglického vydání časopisu MV, ale jako svébytný časopis *Perspectives*.

Review of Central European Affairs, od č. 13 (Winter 1999/2000) jako *Perspectives. The Central European Review of International Affairs*. Jazyková politika MV byla tedy od začátku devadesátých let vlastně až do nedávné minulosti úzce spjata s osudem časopisu *Perspectives*. *Perspectives* sice vznikly jako samostatný časopis, ale dlouhou dobu fungovaly jako „sesterský“ časopis MV. Redakce obou časopisů zůstávaly v úzkém kontaktu, koordinovaly své publikační strategie, a hlavně mezi nimi fungovala jasná dělba práce z hlediska jazyka publikování. *Perspectives* vycházely v angličtině a v souladu s původním zadáním z počátku devadesátých let dávaly autorům z České republiky i širšího středoevropského regionu šanci oslovit „světovou veřejnost“. Bohužel, ve skutečnosti byl jejich dopad omezený a co do čtenosti zaostávaly i za českými MV.³

Existence „sesterského“ anglickojazyčného časopisu *Perspectives* byla jedním z hlavních důvodů, proč redakce MV dlouhá léta ani neuvažovala o publikování v angličtině. Autoři anglickojazyčných rukopisů byli automaticky směřováni do *Perspectives* a MV se soustředily na publikování výlučně v češtině – a slovenštině. Poptávku českých autorů po publikování v angličtině pokrývaly *Perspectives* a v čím dál větší míře i zahraniční anglickojazyčné recenzované časopisy.⁴ *Mezinárodní vztahy* neuvažovaly o přechodu na angličtinu, protože nechtěly konkurovat časopisu *Perspectives*.

MEZINÁRODNÍ VZTAHY JAKO KOMUNITNÍ ČASOPIS

Publikování v češtině bylo základním determinantem publikační strategie celého časopisu, od kterého se – pokud bychom použili marketingovou terminologii – následně odvíjela struktura slabých a silných stránek časopisu i příležitostí i hrozeb, kterým musel časopis čelit. Na nejobecnější úrovni, publikování v češtině diktovalo identitu časopisu a jeho profil. Co se týče identity, už v době svého vzniku v roce 1966 časopis sám sebe definoval jako *komunitní* – tedy časopis sloužící české a slovenské komunitě badatelů v oblasti mezinárodních vztahů. Tento étos, podle něhož se autoři i čtenáři časopisu rekrutují z řad českých a slovenských výzkumníků, je jasně patrný i ve způsobu, jakým je rámována identita obnovených MV v roce 1992 (PICK 1992). Jakým způsobem ovlivňovalo publikování v češtině celkovou publikační strategii časopisu?

V prvé řadě, česká komunita odborníků na mezinárodní vztahy je relativně malá, a aby v ní dokázal českojazyčný časopis přežít a rozvíjet se, musel si udržet dominantní postavení. Jinými slovy, pokud má časopis patřit komunitě, musí i komunita patřit časopisu. V šedesátých letech vznikly MV jako první a v té době jediná platforma pro publikování výzkumu v oboru mezinárodních vztahů. V devadesátých letech se sice objevuje konkurence zejména ze strany obecných politologických časopisů, v oboru mezinárodní vztahy si ale časopis MV zachovává prestižní a do značné míry i dominantní postavení. To, že časopis „patří“ české komunitě jako celku, se projevovalo mj. i ve struktuře autorů. Zatímco v některých českojazyčných politologických časopisech dominovali autoři z „domácí“ instituce vydavatele, MV se dařilo přilákat autory z akademických pracovišť z celé České republiky (HOLZER ET AL. 2009: 126).

Inkluzivita a otevřenost časopisu se projevovala i v jeho tematickém vymezení. *Mezinárodní vztahy* publikují výsledky výzkumu nejenom z oboru mezinárodní vztahy, ale i jakýchkoliv jiných společenskovedních disciplín – jediným tematickým omezením byl a je požadavek, aby se rukopis zabýval „otázkami přesahujícími hranice jednoho státu“. Na stránkách časopisu jsme tak mohli najít texty věnující se čínské rozvojové pomoci, lobbingu u evropských institucí nebo kosmickému odpadu. Časopis si zachovával pluralitu i z hlediska teoretických východisek jednotlivých článků a použitých metod, které dost často odrážely svébytné disciplinární, institucionální či ideové ukotvení jednotlivých autorů.

Otevřenost a pluralita jednak vycházely ze strategie vědomě prosazované redakcí časopisu,⁵ zároveň ovšem byly nevyhnutelným důsledkem rozhodnutí o publikování v češtině a bezprostředně souvisely s identitou MV jakožto „komunitního“ časopisu. Česká komunita je relativně malá a českojazyčný časopis si nemůže dovolit selekci nebo tematickou profilaci – jediným kritériem publikování tak zůstávala odborná kvalita posuzovaného rukopisu. Kombinace malé komunity a otevřeného „komunitního“ časopisu vedla k tomu, že velká část českých odborníků v mezinárodních vztazích (a souvisejících disciplínách) má publikační zkušenost z časopisu MV. Můžeme proto prohlásit, že články publikované v MV představovaly reprezentativní vzorek toho, co se v českém oboru mezinárodní vztahy a v příbuzných disciplínách vyprodukovalo.

Tím se dostáváme k roli MV ve vztahu k české akademické komunitě. *Mezinárodní vztahy* nesloužily pouze jako neutrální platforma pro publikaci výsledků výzkumu české odborné komunity, ale do určité míry tuto komunitu reprezentovaly a pomáhaly ji utvářet. Pluralita článků v MV reprezentovala pluralitu témat, teoretických a metodologických přístupů, ale i výzkumných pracovišť a institucí působících v ČR. Časopis nabízel svým čtenářům – tedy členům české odborné komunity (nikdo jiný MV nečetl) – poměrně dobrý přehled o tom, jakým tématům, zemím, regionům, teoriím a metodologiím se věnují ostatní česky a slovensky píšící autoři v oboru mezinárodní vztahy a příbuzných disciplínách. *Mezinárodní vztahy* tak pomáhaly udržovat mezi členy české komunity povědomí nejenom o tom, co dělají ostatní členové této komunity, ale i povědomí o existenci této komunity jako takové. Velká část českých badatelů v určité fázi své kariéry publikovala článek v MV – postupně se tak vytvořilo očekávání, že každý, kdo aspiruje na členství v této komunitě, by měl v MV publikovat. Publikování v časopise se tak stalo zdrojem sociálního kapitálu v rámci české odborné komunity.

RECENZNÍ ŘÍZENÍ A VYMEZENÍ ČESKÉ ODBORNÉ KOMUNITY

Mezinárodní vztahy pomáhaly formovat českou komunitu vědců věnujících se (široce pojímaným) mezinárodním vztahům i skrze své recenzní řízení. Zavedení recenzního řízení můžeme vnímat jako příklad přebírání vnějších (západních) norem výzkumu a akademického publikování v kontextu „znovuzaložení“ českého oboru. Na počátku devadesátých let se český obor mezinárodních vztahů a potažmo i nově (re)formovaná komunita českých badatelů nacházely na výzkumné periferii, pokouší se dohánět západní obor nejenom absorpcí a přebíráním substantivních poznatků a teorií západní vědy (DRULÁK 2001), ale i standardů výzkumu, pravidel publikování a „disciplinačních technik“, které podle některých kritiků tvoří nadosobní struktury udržující českou odbornou komunitu v semiperiferním postavení (KRATOCHVÍL 2016).

Časopis MV se zpočátku pokoušel zprostředkovávat poznatky zahraničních odborníků a světového (západního) oboru mezinárodních vztahů překládáním článků západních autorů.⁶ Na mezinárodní (tj. západní) standardy výzkumu a akademického publikování ovšem časopis přecházel pouze postupně. Zatímco politologické časopisy založené v devadesátých

letech zavedly recenzní řízení už v okamžiku svého vzniku, MV zavádí oboustranně anonymní recenzní řízení až se zpožděním v roce 2000, kdy se stává šéfredaktorem Petr Drulák (2001). Publikační strategie MV v té době prošla výraznějšími změnami, kromě zavedení recenzního řízení se upustilo od dosavadní praxe překladů cizích článků do češtiny. Posiluje se důraz na odbornou kvalitu publikovaných statí v tom smyslu, že od autorů se očekává, že nebudou pouze prezentovat „*názory na otázky mezinárodní politiky*“ (PICK 1992), ale výsledky vlastního vědeckého výzkumu. Posiluje důraz na teorie a metodologie. Časopis i nadále publikuje několik kategorií článků, nicméně hlavní rubrika „*statí*“ je vyčleněna pro výsledky teoreticky informovaného výzkumu.

Co je důležité, zavedení recenzního řízení bylo nejenom výrazem přijímání vnějších (západních) norem výzkumu a akademického publikování (KRATOCHVÍL 2016), ale reagovalo na bezprostřední lokální kontext, tedy stav české akademické komunity, a pomáhalo tuto komunitu utvářet a formovat. V první řadě, zavedení recenzního řízení a požadavek, aby publikované články (statí) prezentovaly výsledky výzkumu, umožnilo jasněji vykreslit hranice odborné komunity v době, kdy teprve vznikala a formovala se. Ještě v devadesátých letech v MV publikovali své názory bývalí a současní politici a diplomaté. Zavedení recenzního řízení znamená, že členem odborné komunity se nemůže stát kdokoliv, kdo má názor na mezinárodní politiku, jakkoliv by byl podepřený mnohaletou diplomatickou praxí, ale pouze ten, kdo se systematicky věnuje zkoumání mezinárodních vztahů.

Recenzní řízení symbolizuje nezávislost akademické obce na politické sféře. Pro dokreslení kontextu připomínám, že samotný ÚMV na počátku devadesátých let stále ještě fungoval jako „odkladistiště“ vysloužilých diplomatů (DRULÁK 2007: 281) a teprve ho čekalo „osamostatnění“ – tedy institucionální transformace z příspěvkové organizace MZV na veřejnou výzkumnou instituci. Zavedení recenzního řízení znamenalo, že o tom, kdo bude publikovat v MV, a potažmo i o tom, kdo bude součástí akademické komunity, nerozhodovala ani politická sféra, ani MZV, ani ÚMV jako vydavatel časopisu, ani redakce, ale sobě rovní členové odborné komunity (*peers*) skrze oboustranně anonymní recenzní řízení. Zavedení recenzního řízení mělo praktický význam pro jednotlivé autory, pro fungování časopisu, ale i důležitý symbolický význam pro etablování autonomní české odborné komunity.

RECENZNÍ ŘÍZENÍ A KONEC PŘÁTELSKÉHO POPLÁČÁVÁNÍ PO ZÁDECH

Českojazyčný odborný časopis s anonymním recenzním řízením sehrál důležitou roli v artikulaci pravidel odborné komunikace a nastavení vztahů uvnitř rodící se české komunity. Podotýkám, že nejenom autoři, ale samozřejmě i recenzenti se rekrutovali z členů české akademické komunity. Ta v devadesátých letech trpěla některými neduhy souvisejícími s tím, že se jedná o malou komunitu, kde se (skoro) všichni znají a kde se do odborné diskuse mohou promítat osobní sympatie a antipatie. V odborné komunikaci (např. při recenzích knih) jsme se tak mohli potkat se dvěma extrémy: za prvé s tzv. „poplácáváním po zádech“, tedy nekritickým vychválením odborného textu, které může být motivováno institucionální loajalitou, statutem autora uvnitř komunity či obyčejnými osobními sympatiemi – neochotou kritizovat (a poškodit) autora či autorku, ke kterému máme přátelský vztah. Druhým extrémem pak byla kritika založená na institucionální či politické afliaci autora či vzájemných osobních antipatiích.

Recenzní řízení v MV bylo zavedeno s cílem odbourat oba nešvary. Recenzní řízení bylo *anonymní*, zároveň ale *moderované* redakcí MV. Anonymitu recenzního řízení bychom mohli připodobnit k Rawlsově závoji nevědění (RAWLS 1999). Oponenti nejenom hypoteticky, ale i de facto posuzují rukopisy z Rawlsovy originální pozice, ve které jsou si oponent s autorem rovni, protože o sobě a o druhém nemají dostatečné informace a nemohou spolu napřímo komunikovat. Oponent zároveň ví, že se dříve či později ocitne na druhé straně závoje – v pozici toho, kdo bude (anonymně) posuzován. Oponent posuzuje autorův text z originální pozice, v níž je zbaven svého statusu, svého společenského a akademického kapitálu. Oponent neví, kdo je autor, nemůže s ním komunikovat a tudíž nemůže (ani kdyby chtěl) využít svůj akademický / sociální kapitál k prosazení své vůle vůči autorovi. Stejně tak je svého statusu a společenského a akademického kapitálu zbaven i autor.⁷ Nezná totiž své *relativní* postavení vůči oponentovi, a nemůže proto odmítnout kritiku oponenta odkazem na svůj vyšší sociální a akademický status. V rámci anonymního recenzního řízení jsou si oponent a autor rovni. To se v praxi projevovalo třeba i tím, že rukopisy seniorních odborníků mohli kriticky posuzovat a hodnotit akademici nacházející se teprve na začátku své kariéry (doktorandi).

Recenzní řízení je zároveň moderované redakcí. Redakce ponechává rozhodnutí o přijetí či nepřijetí rukopisu k publikaci na samotných oponentech, zároveň ale jasně signalizuje, že očekává kritické zhodnocení silných a slabých stránek rukopisu s tím, že oponent by měl svůj finální verdikt odůvodnit odkazem na konkrétní nedostatky v textu. Česká odborná komunita je malá a v některých případech oponent mohl uhádnout autora rukopisu. I v tomto případě ale platí, že oponent zůstává na druhé straně závoje – své připomínky a výtky nemůže autorovi komunikovat přímo, ale pouze zprostředkovaně přes redakci. Závoj nevědění proto funguje dokonce i v situaci, kdy je anonymita recenzního řízení kompromitována. I když oponent tuší nebo ví, kdo je na druhé straně závoje, je nucen i nadále setrvat v pozici za závojem a předstírat své nevědění. Je nucen ignorovat případné rozdíly v sociálním a akademickém statutu mezi ním a autorem, protože ví, že redakce by nikdy neakceptovala ad hominem argumenty o kvalitách (resp. nedostacích) autora, o jeho sociálním a akademickém statusu (resp. absenci tohoto statusu) jako odůvodnění pro přijetí či zamítnutí autorova rukopisu.

SNIŽOVÁNÍ BARIÉR PRO VSTUP DO ODBORNÉ KOMUNITY

V předcházejících pasážích jsme zmínili roli odborného časopisu při vymezení hranic české odborné komunity. Komunitní časopis pomáhá vymezovat hranice autonomní odborné komunity, zároveň ale snižuje bariéry vstupu do této komunity pro začínající badatele. *Mezinárodní vztahy* jakožto komunitní časopis vycházející v češtině pomáhal vychovávat nové generace výzkumníků, pomáhal jim budovat jejich kariéru a získávat sociální kapitál v rámci odborné komunity. Hlavní roli zde sehrávalo recenzní řízení, které, jak jsme se již zmínili, zajišťovalo díky závoji anonymity rovné příležitosti pro autory bez ohledu na jejich akademický status (BENEŠ 2009).

Na individuální rovině, recenzní řízení v MV znamená pro juniorní badatele cennou zkušenost v metodologii, akademickém psaní a pravidlech akademického publikování. V tomto se význam MV příliš neliší od významu běžných anglickojazyčných časopisů, ať již vydávaných českými institucemi nebo zahraničními vydavateli. Publikování v komunitním časopise, jako jsou MV, má ale i svoji rovinu sociální: pro juniorní badatele je zdrojem sociálního kapitálu v rámci české komunity. Je ovšem třeba zdůraznit, že MV mohly tuto svoji roli plnit jenom díky svému postavení

komunitního časopisu, kterou nedokáží anglickojazyčné časopisy nahradit. Aby mohla být publikace v časopise zdrojem sociálního kapitálu v rámci komunity, musí být splněno několik podmínek.

Za prvé, časopis, ve kterém je článek publikován, musí být čten nebo alespoň prolisťován členy dané komunity včetně těch, kteří se nezabývají daným tématem. Pokud se komunita o publikaci nedozví, autor si nemůže připsat sociální kapitál. Za druhé, publikování v komunitním časopise je zdrojem sociálního kapitálu, protože nemalá část členů této komunity má osobní zkušenost s tímto časopisem – ať již jako autoři nebo jako oponenti v rámci recenzního řízení. Publikováním v MV se mohou juniorní badatelé přímo poměřovat se svými seniorními kolegyněmi a kolegy, kteří sami v tomto časopise publikovali. Časopis má v české komunitě renomé a článek v něm je cenným úspěchem pro začínající badatele ani ne tak kvůli výši citačních metrik, ale proto, že řada českých akademiků v MV publikovala (nebo alespoň vypracovala posudek v rámci recenzního řízení). Členové české odborné komunity časopis znají, mohou tak lépe posoudit jeho kvalitu. V tom se MV liší od řady zahraničních impaktovaných časopisů, jejichž kvalitu odhadujeme pouze na základě impakt faktoru a citačních metrik.

ZVEŘEJŇOVÁNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

České časopisy samozřejmě nejsou jediným místem, kde čeští badatelé a badatelky publikují výsledky svého výzkumu. Od badatelů v oboru mezinárodní vztahy, včetně těch juniorních, se stále více očekává, že budou výsledky svého výzkumu publikovat v prvé řadě v anglickojazyčných impaktovaných časopisech. Tento tlak na publikování v angličtině byl nepochybně hlavním důvodem zániku českojazyčných odborných časopisů. Ukončení vydávání MV v češtině totiž není izolovaným jevem a dnes jsme v situaci, kdy i ostatní českojazyčné časopisy buď zanikly, nebo přešly na vydávání v angličtině. *Politologický časopis* (vydáváný Mezinárodním politologickým ústavem Masarykovy univerzity v Brně) ukončil už v roce 2014 publikování v češtině a vydává pouze anglickojazyčné články. V roce 2018 skončil časopis *Středoevropské politické studie* (vydáváný tamtéž) a v roce 2021 bylo ukončeno vydávání *Politologické revue* (Česká společnost pro politické vědy).

Publikování v angličtině má svůj smysl. Na individuální rovině dávají anglickojazyčné časopisy cennou zkušenost v oblasti akademického psaní a metodologie. Publikováním v angličtině zpřístupňujeme výsledky našeho výzkumu mnohem širšímu okruhu potenciálních čtenářů a uživatelů. Články v angličtině jsou snadněji dohledatelné, mají větší dopad (impakt) a přináší autorům tolik ceněné citace. Na institucionální a materiální rovině jsou publikace v angličtině podmínkou pro kariérní postup v rámci výzkumného pracoviště, získávání grantů a akademických titulů. Dokáží však anglickojazyčné časopisy nahradit roli MV na sociální rovině – tedy při formování odborné komunity a distribuci sociálního kapitálu v rámci této komunity?

K zodpovězení této otázky je třeba si uvědomit význam zveřejňování výsledků výzkumu pro formování odborné komunity. Publikace totiž slouží jako zdroj sociálního kapitálu pouze v okamžiku, kdy se jedná o *zveřejnění* v plném slova smyslu – tedy pokud si článek přečte nebo se o něm alespoň dozví širší odborná veřejnost, nikoliv jen ti, kteří text použijí a ocitují ve svém vlastním výzkumu. Zdrojem uznání, sociálního statusu a sociálního kapitálu je odborná komunita jako celek, včetně těch kolegů a kolegyn, kteří se věnují jiným výzkumným tématům, využívají jiné teorie a metodologie, a tudíž zveřejněný článek nikdy nepoužijí a neocitují. Pokud se o článku komunita nedozví, jeho autorovi nemůže být (z definice) touto odbornou komunitou žádný kredit připsán. Jinými slovy, akumulace a přerozdělování sociálního kapitálu může fungovat, pouze pokud má komunita *sdílenou* platformu pro *zveřejňování* výsledků výzkumu.

Problém anglickojazyčných časopisů spočívá v jejich publikační strategii. Anglickojazyčné časopisy operují v rámci širokého globalizovaném trhu a k tomu, aby přežily a rozvíjely se, je vhodná a vlastně i nezbytná specializace na vybranou subdisciplínu, region, teoretické paradigma či způsob zpracování dat. Explicitní či implicitní profilace umožňuje časopisu odlišit se na širokém trhu, přilákat špičkové autory specializující se na dané téma a vybudovat si okruh stálých přispěvatelů a čtenářů. Daní za profilaci a specializaci je to, že žádný anglickojazyčný časopis není čtený napříč celou českou komunitou (a potažmo ani napříč celou mezinárodní komunitou).

Články vycházející v anglickojazyčných časopisech jsou *dohledatelné* v tom smyslu, že čtenář (badatel), jenž se zajímá o konkrétní subdisciplínu, region, téma, teorii, konceptuální rámec či metodologický postup, si dokáže zmíněný článek vyhledat pomocí indexovacích a vyhledávacích služeb (Google Scholar, JSTOR, EBSCO a další). V praxi to ovšem znamená, že o vydání článku se dozví pouze ti badatelé, kteří článek aktivně hledají. Jinými slovy, články vycházející v anglickojazyčných (specializovaných) časopisech nejsou *zveřejněné*: o jejich vydání se nedozví širší odborná veřejnost – ani česká, ale ani ta mezinárodní. Každý publikujeme a čteme v jiných časopisech a o výsledcích výzkumu ostatních se nedozvíme. Dozvíme se pouze o člancích, jež jsme si sami aktivně vyhledali v rámci rešerše literatury pro náš konkrétní výzkumný projekt.

To vše má samozřejmě svůj dopad na formování odborné komunity jako takové. Anglickojazyčné časopisy neplní roli sdílené platformy, která by *zveřejňovala* výsledky výzkumu – pouze je činí *dohledatelnými* a občas i *přístupnými*.⁸ O vydání článku v anglickojazyčném impaktu se ostatní badatelé nedozví – samotné vydání článku proto autorovi nepřináší sociální kapitál v rámci dané komunity. Mizí sdílená platforma pro zveřejňování výsledků výzkumu a na úrovni komunity jako takové pak přestává fungovat přerozdělování sociálního kapitálu. Ztrácí se sdílený referenční bod a v konečném důsledku se vytrácí i představa, že přes rozdíly ve zkoumaných tématech, regionech, či v teoriích a metodologiích, které používáme, náležíme k jedné komunitě odborníků v oboru mezinárodní vztahy.

ZÁVĚREM

Posláním MV jakožto českojazyčného časopisu bylo usnadnit jednotlivým odborníkům publikování výsledků jejich badatelské činnosti (Redakce 1966). Jak jsem se ale snažil ukázat, časopis hrál i důležitou roli ve vztahu k české komunitě odborníků na mezinárodní vztahy jako takové. Roli, kterou nemohou anglickojazyčné časopisy vydávané zde nebo v zahraničí plně zastoupit.

Časopis pomáhal formovat nově se rodící českou akademickou komunitu odborníků na mezinárodní vztahy. Zásadní dopad na rozvoj akademické komunity přitom mělo zavedení oboustranně anonymního recenzního řízení. Jasněji vymezilo, kdo patří do komunity „sobě rovných“

(peer) odborníků na mezinárodní vztahy, a posílilo autonomii a nezávislost odborné komunity na sféře diplomacie a politiky. V rámci této komunity pak přispělo ke kultivaci profesionálních vztahů mezi badateli a nastavilo pravidla odborné diskuse. Anonymní recenzní funguje jako „závoj nevěděni“ zajišťující spravedlivé a rovné příležitosti začínajícím i zkušeným autorům, bez ohledu na jejich institucionální pozici nebo počáteční sociální kapitál. To má svůj význam nejenom pro kariérní vzestup mladých odborníků, ale i pro rozvoj odborné komunity jako takové.

Význam a poslání MV jakožto českojazyčného komunitního časopisu úzce souvisel s jeho publikační strategií. Zatímco pro anglickojazyčné časopisy je specializace nutnou podmínkou přežití na širokém (globálním) trhu, komunitní časopis musí mít co nejširší čtenářskou a autorskou základnu. Co se týče autorů, komunitní časopis reprezentuje komunitu jako celek, a proto logicky usiluje o dominanci v rámci relativně malé komunity česky píšících autorů. Co se týče čtenářů, komunitní časopis cílí na širší odbornou veřejnost v oboru mezinárodních vztahů, nejen na odborníky věnující se specifickému tématu, regionu či teoretickému paradigmatu. Pouze komunitní časopis s širokou čtenářskou základnou, byť v rámci malé odborné komunity, může hrát roli platformy pro *zveřejňování* výsledků výzkumu a publikování v něm může být zdrojem sociálního / akademického kapitálu v rámci dané komunity.

Podobně jako tomu bylo u starých MV, publikační strategie *Czech Journal of International Relations* (dále CJIR) bude ve vleku rozhodnutí o jazyku publikace. Zatímco českojazyčné MV reprezentovaly českou odbornou komunitu jako celek, a vědomě proto usilovaly o maximální pluralitu témat, teoretických a metodologických přístupů, pro anglickojazyčný CJIR bude asi nevyhnutelná nějaká forma specializace a profilace – např. geografické zaměření na ČR a širší region střední Evropy. Rozdíl v publikační strategii obou časopisů je ostatně patrný i z jejich názvů: MV publikovaly články na jakémkoliv téma „přesahující hranice jednoho státu“, naopak slovo „Czech“ v názvu CJIR implikuje specializaci na ČR, resp. na region střední Evropy.

Přechod MV/CJIR na angličtinu byl důsledkem tlaku zevnitř české disciplíny a institucí na české autory (nejenom doktorandy), aby publikovali primárně v angličtině. Proto se českojazyčné MV potýkaly s dlouhodobým

nedostatkem kvalitních českých rukopisů, který následně kompenzují přechodem na angličtinu ve snaze přilákat autory mimo český obor mezinárodních vztahů. Přísun nových autorů ale logicky znamená, že CJIR přestává plnit roli komunitního časopisu reprezentujícího český obor mezinárodních vztahů. Tato změna na straně autorů má samozřejmě své důsledky i na straně čtenářů – tedy na to kdo, proč a jakým způsobem CJIR bude číst. Původní MV jsme (občas) prolistovali jako celek, třeba jenom ze zvědavosti, abychom zjistili, kdo a na jaké téma v českém oboru mezinárodních vztahů badá a publikuje. Toto „prolistování“ čtenářem, který se věnuje jinému tématu, samozřejmě autorům nemuselo přinést citace a nebylo ani zachyceno v žádných citačních metrikách. Autoři ovšem získali sociální / akademický kapitál, protože o článku, a tudíž i o výsledku výzkumu, se dozvěděla širší odborná veřejnost. Článek byl zveřejněn.

Naopak anglickojazyčný CJIR s největší pravděpodobností⁹ nebude (s výjimkou monotematických čísel) „prolistován“ a čten jako celek, ale pouze po jednotlivých článcích, které si potenciální čtenáři musí nejdříve vyhledat v databázi. Spíše než platforma pro *zveřejňování* výsledků výzkumu bude CJIR sloužit jako platforma pro *zpřístupňování* výsledků výzkumu. Otevřený přístup (*open access*) bude nutnou, nikoliv však dostatečnou podmínkou čtenosti článků publikovaných v CJIR. Rozhodující bude *dohledatelnost* článků publikovaných v CJIR. Pro časopis bude naprosto klíčové, aby se v něm publikované články objevovaly ve výsledcích vyhledávání nejpoužívanějších akademických vyhledávacích služeb, tedy: Google Scholar, JSTOR, Ebsco a ProQuest. Teprve v druhém sledu bude důležité, aby byl CJIR indexovaný službami, které měří citovanost jednotlivých článků (a časopisu jako celku): Web of Science, Scopus.

Přechod MV/CJIR na angličtinu má svůj dopad na českou odbornou komunitu. Český obor mezinárodních vztahů přichází o svůj komunitní časopis, který reprezentoval českou odbornou komunitu, sloužil jako platforma pro *zveřejňování* výsledků výzkumu této komunity a skrze vydávání článků v češtině – ale i skrze recenzní řízení – pomáhal udržovat povědomí o tom, že přes pluralitu zkoumaných témat, regionů a používaných teorií a metod stále náležíme k jedné odborné komunitě. České odborné komunitě hrozí fragmentace: podle jednotlivých pracovišť, podle zkoumaných témat a podle podoborů.¹⁰ Jestli se podaří roli MV jakožto komunitního časopisu něčím nahradit, si nejsem jistý. Možná by roli „komunitní platformy“ mohly

plnit sociální síť (Twitter, Facebook), resp. jejich akademické ekvivalenty (Academia.edu, Researchgate.net), ovšem pouze za předpokladu, že povedou k vytvoření širokých sítí kontaktů, a ne uzavřených bublin tvořených badateli ze stejného výzkumného pracoviště nebo věnujících se jednomu úzce vymezenému tématu.

POZNÁMKY

- 1 Poslední článek ve slovenském jazyce vyšel dokonce až v roce 2020 (Profant 2020).
- 2 Všimněme si, že stejnou jazykovou politiku přijal v té době i *Sociologický časopis*, který od roku 1993 vychází ve čtyřech českých vydáních a dvou anglických. Přesněji řečeno, anglická čísla začala vycházet jako samostatný časopis *Czech Sociological Review* (Janák – Klobučký 2014: 648).
- 3 V roce 2015 před přechodem na otevřený přístup (*open access*) vycházely MV v nákladu 500 kusů, zatímco *New Perspectives* v nákladu 400 kusů (Ústav mezinárodních vztahů 2016).
- 4 Jakožto časopis editovaný a vydávaný ÚMV si zároveň *Perspectives* zachovávaly i lokální středoevropskou identitu a mohly tak přitáhnout i rukopisy cizích autorů zajímavících se o středoevropský region jako takový.
- 5 Od okamžiku zavedení recenzního řízení jsme si v redakci MV nemohli vybírat, kterým autorům a kterým pracovištím budou v časopise vycházet články. Pluralitu například institucemi, tématy a (sub)disciplínami mezinárodních vztahů jsme ovšem cíleně prosazovali například při výběru oponentů v rámci recenzního řízení nebo při výběru členů redakční rady.
- 6 Podotýkám, že „západní“ nelze ztotožňovat s „anglosaský“ a mezi přeloženými články převládají autoři z kontinentální Evropy. Na stránkách MV publikovali autoři z Německa, Velké Británie, Francie, USA, Itálie, Rakouska, Švédska, Kanady a dalších zemí západní Evropy a Severní Ameriky. Kromě odborníků z akademické sféry a think-tanků se mezi autory objevila i řada diplomatů a politiků těchto zemí.
- 7 Naprostá většina autorů publikujících v MV tyto pravidla hry akceptovala. Pouze velmi zřídka se stávalo, že autor nelibě nesl „ponížení“ svého společenského a akademického postavení spočívající v tom, že byl jeho text podroben anonymnímu recenznímu řízení.
- 8 Podotýkám, že stejně jako je třeba rozlišovat mezi dohledatelností a zveřejněním, je třeba rozlišovat i mezi zpřístupněním a zveřejněním. Zpřístupnění – ideálně skrze otevřený přístup (*open access*) – znamená, že ten, kdo se o vydání článku dozví, si jej může i přečíst. Zveřejnění znamená, že o vydání článku se dozví široká odborná veřejnost, nejenom ten, kdo si jej aktivně vyhledá.
- 9 Czech Journal of International Relations by mohl být čtený jako celek v případě, že by se podařilo úspěšně završit proces profilace a specializace časopisu. Potom by mohl být čtený jako celek odborníky, kteří se věnují regionu střední Evropy. Druhou situací, kdy by byl CJIR čtený jako celek, jsou monotematická čísla.
- 10 Příkladem takové fragmentace budiž pokusy o institucionalizaci „bezpečnostních studií“ jako svébytného oboru s vlastními katedrami a studijními programy.

ZDROJE

- B Beneš, Vít (2009): Editorial. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 1, s. 5–6.
- D Drulák, Petr (2001): Mezinárodní vztahy – časopis a disciplína. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 36, No. 1, s. 5–7.
- Drulák, Petr (2007): Ústav mezi pokrokem a věčným návratem téhož. In: Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr (eds.): *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: Od ÚMPE k ÚMV*. Praha: ÚMV, s. 277–285.
- H Holzer, Jan – Chytilík, Roman – Pšejka, Pavel – Šindelář, Michal (2009): Kým a kde se produkuje česká politická věda. Personálně-institucionální analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech. *Středoevropské politické studie*, Vol. 11, No. 2–3, s. 107–132 <<https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4447>>.
- J Janák, Dušan – Klobucký, Robert (2014): Co bychom věděli o sociologii, kdybychom četli pouze Sociologický časopis a Sociologii? Obsahová analýza dvou sociologických periodik od „sametové revoluce“ do současnosti. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, Vol. 50, No. 5, s. 645–670, <<https://doi.org/10.13060/00380288.2014.50.5.118>>.
- K Kratochvíl, Petr (2016): Strukturální problémy české sociální vědy: O hybridním charakteru oboru mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 51, No. 1, s. 17–29, <<https://cjr.iir.cz/index.php/cjr/article/view/238>>.
- P Pick, Otto (1992): Úvodem. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 27, No. 2, s. 5.
- Profant, Tomáš (2020): Rasismus v rozvoji a v rozvojové spolupráci. *Mezinárodní vztahy / Czech Journal of International Relations*, Vol. 55, No. 1, s. 21–40.
- R Rawls, John (1999): *A Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
- Redakce (1966): Úvodem. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 1, s. 3.
- Ú Ústav mezinárodních vztahů, v.v.i. (2016): *Zpráva o činnosti Ústavu mezinárodních vztahů, v. v. i., za rok 2015*. Praha: ÚMV <https://www.iir.cz/priloha?page_id=67&p=19&type=document_group_cs>.

AUTHOR BIOGRAPHY

Vít Beneš is a lecturer at the Department of International Relations and European Studies, Metropolitan University Prague. He holds a PhD degree from the University of Economics, Prague and has a teaching experience from various universities in Prague. His research interests focus on the political and institutional aspects of the European integration, EU institutional reform and EU enlargement. He is also studying Czech foreign policy, Czech policy towards the EU. He is the author of numerous articles in peer-reviewed journals (*Journal of Common Market Studies; Cooperation and Conflict*, and others) and chapters in monographs on the topics of research methodology, theory of international relations, EU enlargement and the European dimension of Czech foreign policy.